

PATRICIA HIGHSMITH / ADRIAN LYNE: MÉLYVÍZ

A másik örvénye

ROBOZ GÁBOR

A VÉGZETES VONZERŐ RENDEZŐJE HÚSZ ÉV HALLGATÁS UTÁN MERÉSZ HIGHSMITH-ADAPTÁCIÓVAL TÉR VISSZA.

A bármikor két kattintással ingyenesen elérhető keménypornó korában moziforgalmazásba szálni egy erotikus thrillerként beharangozott produkciót első ránézésre nagyjából annyira tűnik racionális döntésnek, mint óriásplakátos marketingkampány keretében bemutatni egy elveszettnek hitt szovjet montázsfilmet. Persze Adrian Lyne neve elég erősnek tűnhetett a vállalkozáshoz, a brit rendező ugyanis központi szerepet játszott a nyolcvanas-kilencvenes években gyorsan fel-futott és lecsengett alműfaj formálásában: az eredetileg reklámfilmesként indult alkotó rövid időn belül olyannyira elsajátította a tömegfilm nyelvét, hogy második egészestésétől kezdődően szinte zsinórban produkálta a kasszasikereket a stúdiórendszerben. Bár műfajilag-stilisztikailag egészen más lapra tartozó klasszikusokat is készített (*Flashdance, Jákob lajtorjája*), neve inkább azokkal a többnyire házasságtörést bemutató filmekkel forrt össze, amelyekben a hollywoodi sztárokkal mainstream keretek között megvalósítható szexábrázolás terén elment egészen a falig. Találkozzon hősei fellángoló vágya valamilyen patológiával (*9 és fél hét, Végzetes vonzerő*), vagy kötdőjön szimplán az egzotikum vonzerejéhez (*Tisztességtelen ajánlat, A hűtlen*), ezek a jólfészült képi világú és dramaturgiájú produkciók könnyen átélhető történeteket kínálnak több-kevesebb meztelenkedéssel, hangsúlyosabb-halványabb bűnügyi szállal és jobbára konzervatív felfogást tükröző férfi-/nőképpel (a fenti sorból egyedül a tematikát tekintve rokon, de irodalmi forrásáról leválaszthatatlan *Lolita*-adaptáció lóg ki valamelyest). Nem az volt tehát a kérdés, hogy a húsz év hallgatás után

visszatérő Lyne össze tud-e rakni egy sokadik olajozottan működő zsánerfilmet az erotikus/romantikus thriller/dráma műfaji mátrixában mai sztárszínészekkel, hanem az, hogy képes-e egy újabb férfi/nő-kapcsolatra fókuszáló cselekmény esetében hozzáigazítani az időközben megváltozott társadalmikulturális környezethez a korábbi filmjeit jellemző genderfelfogást.

Bizonyos szempontból pedig még meg is nehezítette saját helyzetét, a – rendszeresen hozott anyagból dolgozó, forgatókönyvet egyszer sem jegyző – rendező ezúttal ugyanis annak a Patricia Highsmithnek az egyik bűnregényét adaptálta, akinek mizantrop, szélsőségesen sötét látásmódja a lehető legtávolabb áll a hollywoodi felfogástól. Nem véletlen, hogy az amerikai szerzőhöz kötődő több tucat filmadaptáció többnyire Európában készült (ahogy hosszú ideig az írásai is itt találtak értő közönségre), de bármilyen különböző képességű és érdeklődésű alkotók próbálták meg vászonra vinni megállottságoktól és elfojtásoktól izzó lélektani regényeit, valójában csak kevés alkalommal született a műveihez méltó feldolgozás (*Idegenek a vonaton, Ragyogó napfény, Carol*). A Shirley Jacksonnal és a műfaj miatt még inkább Ruth Rendellel is rokonítható író a főként szociopata figurákat felvonultató, sallangmentes prózára épülő és kevésbé akciódús történeteivel – a korában elterjedtebbnek számító – *whodunitok* helyett inkább a motivációk és sérült pszichék iránt érdeklődő *whydunitok*at jegyez, és a jellemábrázolás iránti érzékének hála képes elérni, hogy olvasói a hagyományos azonosulásra alkalmatlan főhősei is kíváncsiak legyenek.

Bár cselekménybonyolítását tekintve nem tekinthető különösebben komplexnek, *Mélyvíz* című, magyarul is olvasható műve sem egyszerű eset, az 1957-ben megjelent regény ugyanis egy olyan házasságot állít középpontba, ahol a feleség már évek óta a férj és kislányuk szeme láttára tart rövidebb-hosszabb életű szeretőket. Az intimítást már régóta nélkülöző viszonyban jobbra az jelenti a közös nevezőt, hogy mindkét fél unja a másikat (sőt a férfi kifejezetten rosszalja, hogy a nő milyen unalmas partnereket szed össze magának), ugyanakkor nagyon is erős közöttük az egymáshoz való ragaszkodás. Így válik életvitelszerűen fenntarthatóvá egy olyan kapcsolat, ahol az egyik fél a nappaliban olvasgat, miközben házastársa tőle néhány lépésnyire az éppen aktuális harmadik féllal táncol és iszogat. A férj ráadásul egy nap kedvet kap hozzá, hogy az újabb és újabb férfiaknak azt hazudja, az egyik elődjüket saját kezűleg ölte meg, a bizarr status quo pedig akkor borul fel, amikor a soros szeretőt tényleg megfojtja, és ekkor úgy érzi, végre megkönnyebbülés járja át.

Highsmith regényét már Michel Deville is feldolgozta 1981-ben *Mély vizek (Eaux profondes)* címen, és a francia produkción leginkább az érezhető, hogy főként komédiákon és kisrealista drámákon edződött alkotó munkája: bár a rendező nagyjából követi a forrásmű cselekményét, kicsit lágyít a karaktereken és viszonyokon, a feszültségből nem épít fel fojtogató thrillert, a happy enddel pedig végképp szembe megy a szerző jellegzetesen keserű fináléjával. Lyne 2013 óta előkészületi fázisban lévő, és moziforgalmazás helyett végül a Hulu streamingkínálatába került *Mélyvíz*-adaptációja jóval hűségesebb az alapregényhez, van azonban egy szemléletmódbeli különbség, amelyből legtöbb lényeges eltérése következik (a szkriptet nem mellelleg Sam Levinson és Zach Helm jegyzi, akik már bizonyították, hogy képesek érzékenyebb alapanyagokat írni, mint Lyne korábbi forgatókönyvíróinak többsége). A rendező ugyanis Highsmith-szel ellentétben abból indul ki, hogy a házaspár kapcsolata még nem merevedett meg teljesen: míg a könyv egyértelművé teszi, hogy a két fél között nincs szexualitás, és már igényük sincs erre (kizárólag valamiféle aberrált, egymás megvetésétől sem

mentes ragaszkodásról van szó), addig a filmben egészen különböző példákat láthatunk a köztük lévő fizikai intimításra. És bár a film húzóelemeiként beígért szexjelenetekből darabra akad jó néhány, nyúlfarknyi hosszuk egyértelműsíti, hogy a rendező nem is ezekre akarja fektetni a hangsúlyt, koncepcióját jobban összefoglalja a film frappáns szlogenje („The love story is never the whole story”).

A film sokkal inkább a párkapcsolatra koncentrál, mint a regény, és nemcsak életszerűbbé teszi: úgy tud nagyobb nyomatókat adni a nő személyének egyes reakciói bemutatásával és megszólalásaival, hogy valójában a finálé egyetlen rövid részét leszámítva végig a férfi nézőpontja érvényesül. A férj ábrázolásával Lyne nem a kortárs közönség progresszív rétegének elvárásait próbálja kiszolgálni, a karakter már a regényben is így jelenik meg (nem pusztán

eltartja a családot, ő viszi a háztartást, és ő tölti be a kislány elsődleges gondviselőjének szerepét), a feleség esetében azonban túllép Highsmith elképzelésén. Szemben az elmúlt bő tíz év *femme fatale*-t is felvonultató noirjaival (a *Fekete szén, vékony jégtől a Manhattan Nocturne*-ön át a *Végállomásig*), a rendező végzet asszonya-karaktere nem bántalmazott nő, és bármennyire is ő a domináns fél, aki kap egy beszédes kulcsmondatot („A férjem nem akar irányítani engem, mint egy normális férfi.”), árnyaltabb annál, hogy egyszerű *metoo*-kirakatfigura legyen belőle, ez utóbbit ráadásul az is megakadályozza, hogy Lyne erotika címszó alatt még mindig a női test szexualizálását érti.

A rendező karrierje eddigi legösszetettebb házasságábrázolásával olyan deviáns noir románcot kerekít, amelyet a közelmúltban talán csak Gillian Flynn-nek sikerült, és az alapregénytől jócskán el-

térő, bizonyos értelemben még annál is sötétebb fináléjának éppen a filmként is elismert *Holtodiglan* ágyazott meg. Lyne filmjének azonban nincs nagy esélye hasonló sikerre: Highsmith könyve mai fejjel túl nehézkesen olvasható ahhoz, hogy igazán széles körű (újra)felfedezés várjon rá, a félrevezetően marketingelt adaptáció pedig könnyű céltáblát jelent majd az erotikus thrillerek örömeit keresők számára, holott a *Mélyvíz* egy kodependens párkapcsolat bizarr portréjaként igazi kuriózumot jelent a stúdiófilmek között.

•
MÉLYVÍZ (Deep Water) – amerikai, 2022. Rendezte: **Adrian Lyne**. Írta: **Patricia Highsmith** regényéből **Zach Helm** és **Sam Levinson**. Kép: **Eigil Bryld**. Zene: **Marco Beltrami**. Szereplők: **Ben Affleck** (Vic), **Ana De Amas** (Melinda), **Tracy Letts** (Wilson), **Finn Wittrock** (Cameron), **Grace Jenkins** (Trixie). Gyártó: **20th Century Fox / Regency Enterprises**. Forgalmazó: **TVGo**. *Feliratos*. 116 perc.

„Sérült pszichék iránt érdeklődik” (Ben Affleck)

